

יזומה מצרית ל"הודנה" ברצועת עזה – מסלול עוקף ישראל

אודי דקל ואורית פרלוב | 18 ביוני, 2023 | גיליון 1740

בתחילת יוני 2023 הציגה מצרים למנהיגי חמאס והג'האד האסלאמי במפגש בקהיר מתווה לכינון הפסקת אש ממושכת - "הודנה" - ברצועת עזה. ישראל אינה מעורבת רשמית ביזומה, שגלומים בה יתרונות עבורה במובנים של הפסקת אש ממושכת ונכונות קהיר למעורבות עמוקה ברצועת עזה. זאת, הגם שחמאס ייצא נשכר מהתממשות היזומה, שכלולה בה כוונה להרחיב פרויקטים של תשתית וכלכלה ולכן היא מהווה הזדמנות לארגון להמשיך ולהתעצם מדינית וצבאית. עם זאת, חמאס אינו נלהב מהיזומה המצרית. בכל אופן, מומלץ לישראל לא להתנגד ליזומה למרות הויתור על שלושה עקרונות: (1) לכאורה "התרת" חופש לחמאס ולג'האד האסלאמי לעודד ולבצע טרור בירושלים, ביהודה ושומרון, בישראל גופא ומדרום לבנון; (2) דרישה ישראלית שכל הסדרה תכלול פתרון לסוגיית השבויים והנעדרים; (3) העדר מענה אפקטיבי לעצירת התעצמותם של חמאס והג'האד.

בתאריכים 4-6 ביוני פקדו את קהיר משלחות חמאס והג'האד האסלאמי הפלסטיני בראשות מנהיג חמאס איסמעיל הנייה (בליווי סגנו, צאלח אל-עארורי, ומנהיג חמאס "חוץ", ח'אלד משעל), ומנהיג הג'האד זיאד אלנח'אלה, בהזמנת ראש המודיעין הכללי המצרי, עבאס כאמל. במפגש הציג המארח מתווה לכינון הפסקת אש ממושכת - "הודנה" - ברצועת עזה. הדיונים הושפעו מתוצאות מבצע "מגן וחץ", שבמהלכו הופגנו יכולות הסיכול הממוקד של ישראל, וכן מאווירת ההסדרים הניכרת במזרח התיכון, שתכליתה הרגעת מתח ואלימות. הבסיס לדיונים היה יוזמת הפסקת האש הממושכת ונכונותה של קהיר לפעול להרגעת המצב הביטחוני בזירת עזה ולהשתתף בשיקום האזור, בתמיכה מדינית מצד ארצות הברית ותמיכה כלכלית מקטאר.

המוטיבציה של קהיר להרחיב את מעורבותה ברצועה היא עקב התמורות הכלכליות והמדיניות שלהן היא זוכה בהקשר זה, וכן הישגיה בהנעת פרויקטים תשתיתיים שם. לדוגמא, הפרויקטים המצריים להקמת שלוש שכונות של בנייני רבי-קומות בג'באליא ובבית לאהיא שבצפון הרצועה, הגיעו לשלב מתקדם והם קרובים לאכלוס. כך גם העבודות לפיתוח רחוב א-רשיד, ששוכן לאורך הים בצפון הרצועה.

הפרויקטים הכלולים בהצעה המצרית:

- הרחבת נמל אל-עריש בצפון חצי-האי סיני כדי שישמש נמל סחורות עבור רצועת עזה וסלילת כביש רחב לתנועת משאיות מהנמל לרצועה ולהרחבת הסחר בין מצרים לרצועה דרך מעבר צלאח א-דין.
- חיבור רשתות חשמל ואספקת חשמל ממצרים לרצועה.
- פיתוח שדה הגז הנמצא מול חופי הרצועה - **Gaza Marine**. לשם כך יידרש לשלב את הרשות הפלסטינית, המוכרת כממשלה הפלסטינית האחראית שבידיה הזכויות

על מאגר הגז. יתכן שזו הסיבה לביקורו בקהיר של ראש ממשלת הרשות הפלסטינית, מחמד א-שתייה, שבוע לפני ביקור משלחות חמאס והג'האד.

- כינון אזור סחר חופשי בין צפון סיני לרצועת עזה.
- מצרים דורשת להשאיר את הרשות הפלסטינית בתמונה באמצעות החזרת השליטה של הרשות בצד הפלסטיני של מעבר רפיח בין רצועת עזה שבשליטת חמאס למצרים, כפי שהיה נהוג עד לפני ארבע שנים.

עוד נמסר כי כדי לייצב את התנאים לרגיעה ממושכת ברצועה, דרשה מצרים במגעים המתנהלים בינה לבין טהראן, שאיראן תתחייב לא להפעיל את שלוחיה - בעיקר הג'האד האסלאמי - ולא לסכל את ההסדרה המתגבשת בין מצרים לפלגים הנתונים להשפעה איראנית.

בשלב זה, ישראל אינה משולבת במגעים הגלויים, אך כנראה מעודכנת. ההצעה המצרית כוללת תמורות שישראל תידרש לספק, ביניהן הפסקת אש ממושכת מצידה, הימנעות מביצוע סיכולים ממוקדים של בכירים ומפקדים בפלגים הפלסטיניים, הרחבת ההקלות במעבר אנשים וסחורות מהרצועה ואליה, והסכמה להפקת הגז במים הכלכליים של עזה.

הערות ותובנות

היעדרות שני מנהיגים חשובים מהמפגש בקהיר - מנהיג חמאס ברצועה, יחיא סינוואר, ומנהיג הרשות הפלסטינית מחמוד עבאס. היעדרותם העידה כי לא הופעל לחץ מצרי לפיוס פנים פלסטיני או לעריכת בחירות. לסינוואר עדיף לנהל משא ומתן כאשר הנהגת "החוץ" בקדמת הבמה, כך שלא יידרש להסביר רכיבים החסרים בהסדרה, ביניהם שחרור אסירים פלסטיניים על ידי ישראל והסרה מוחלטת של הסגר (לשיטתו "המצור") הישראלי על רצועת עזה. עבאס, במצב הנוכחי, אינו גורם רלוונטי בסוגיית רצועת עזה, למעט ההסדרים להפקת הגז, ואף נראה שקהיר התייאשה מהניסיונות לשכנעו לקדם פיוס פנים פלסטיני.

התמריץ המצרי - (1) קידום פרויקטים כלכליים ברצועת עזה, שיעניקו למצרים תשואות (הרחבת נמל אל-עריש, תשתית חשמל ברפיח ובאל-עריש, בניית כביש גישה מהיר לסחורות

ופיתוח שדה הגז מרין); (2) סבב העימות בין ישראל לג'האד האסלאמי במאי ברצועת עזה (כולל בחודש רמדאן) הבהיר למצרים עד כמה קשה לתווך באירוע מרובה שחקנים וכתובות, שחלקם נמצאים מחוץ לרצועה ונתונים להשפעת איראן וחזבאללה. לפיכך, מצרים מבקשת להבהיר מחדש את כללי המשחק, מבחינתה, יש כתובת פלסטינית אחת אחראית לרצועה והיא חמאס, ושימור בלעדיות מצרית בעמדת התווך מול ישראל.

המשחק הישראלי - לישראל נוח עד כה להימצא מחוץ לתמונת המגעים, לבטח בגלוי, מבחירה וגם לא מבחירה. כך משוחרר ראש הממשלה בנימין נתניהו מצורך להסביר לשותפיו מהימין הרדיקאלי בממשלה מדוע ישראל שותפה ל-"דילים" עם חמאס ומדוע ההסדרה אינה כוללת את החזרת האזרחים הישראלים ואת גופות החיילים המוחזקים בידי חמאס. בנוסף, כל הרכיבים הראשונים של ההסדרה מופקדים בידי מצרים, לפיכך ניתן לצמצם את משמעות התמורות הישראליות (מעבר להבנות התקפות כיום בעיקר במדיניות המעברים ובאישור עבודה בישראל ל-18,500 פועלים עזתיים). ישראל אינה נדרשת לשנות את התנהלותה בהר הבית ובירושלים, או להגביל את חופש פעולתה אל מול הטרור.

השלכות למקרה בו תצליח מצרים לגבש "הודנה" –

א. **ביסוס מעמדו של חמאס ברצועה**, הוא גורם הכוח מולו צריך לקדם רגיעה ארוכת טווח, תוך נטרול הג'האד. חמאס ירוויח מהסדרה, מהמשך ההקלות בסגר על הרצועה ומיישום פרויקטים תשתיתיים וכלכליים באזור, בלי כל התחייבות לישראל לחדול מתמיכה בטרור בירושלים, ביו"ש, בפנים ישראל ומדרום לבנון. אל-עארורי יהיה חופשי ליזום פעולות טרור ולארגן את "תיק רמדאן 2024". בד בבד, חמאס ימשיך לאחוז בקלפי השבויים והנעדרים שבידיו. כמו כן, הסדרה מעין זו, לבטח אם ארצות הברית מעורבת בה גם אם בפרופיל נמוך, תגביר את הלגיטימיות של חמאס וההכרה הבינלאומית בו.

ב. **המשך מגמת העמקת המעורבות המצרית ברצועת עזה** ונכונותה של קהיר לטבול ידיה עמוק בביצה העזתית. ככל שתגדל תלותה של הרצועה במצרים, כך תפחת תלותה בישראל. עם זאת, אפקטיביות הביצוע המצרי במניעת הברחות נשק דרך סיני לרצועה אינה גבוהה. החשש הוא, שהרחבת הסחר ותנועת הסחורות מסיני תגדיל את מרחב אפשרויות ההברחה, בעוד שיכולת התגובה של ישראל תהיה מוגבלת עקב התלות במצרים והשאיפה לשמר את היחסים המיוחדים עם קהיר.

ג. **ישראל במתח בין התמורות הצפויות למחירים שתידרש לשלם**. מחד גיסא, ישראל מבקשת להשיג רגיעה ביטחונית ממושכת ככל האפשר וצמצום אחריותה לנעשה ברצועה, ומאידך גיסא, כך תקטן תלותה של הרצועה בישראל ולאובדן מנופי השפעה על הנעשה בה; מחד גיסא, התפיסה הישראלית הרווחת היא כי שיפור המצב הכלכלי בעזה הוא דרך לריסון חמאס, ומכאן תמיכתה בהקלות בתחומים אזרחיים והמשך שיקום הרצועה, ומאידך גיסא, אם יקודם מתווה ההסדרה המוצע על ידי מצרים, צפויים גורמים ימניים-קיצוניים בממשלת ישראל להתנגד לתמורות מצד ישראל, דוגמת הקלות נרחבות בסגר או הפקת שדה הגז בים, ללא עסקת השבויים והנעדרים.

ד. **האם ניתן לרסן את הגורמים הסוררים? תנאי הכרחי למימוש הפסקת אש ממושכת** הוא הרכנת ראש של הג'האד האסלאמי מול חמאס והסכמה לכך, לפחות בשתיקה, מצד טהראן. לא ברור עד כמה תוגבל ההשפעה האיראנית על הג'האד - גם נוכח מגמת שיפור היחסים בין קהיר לטהראן.

ה. **שלב נוסף באובדן הרלוונטיות של הרשות הפלסטינית.** הפסקת אש מוסכמת בזירת עזה תהיה מסמר נוסף בארון הקבורה של הרשות הפלסטינית, שאינה מצליחה לגייס תמורות כלכליות ומדיניות משמעותיות (מקבילות לאלה שחמאס יזכה בהן על פי מתווה ההסדרה) בשטחים הנתונים לשליטתה. על רקע זה צפוי חמאס להגביר את מאמציו להשתלט על הרשות הפלסטינית ביום שאחרי עבאס.

סיכום והמלצות

היזמה המצרית ל"הודנה" בזירת עזה אינה כוללת צעדים לבלימת התעצמות חמאס ולהגבלת חופש הפעולה שלו בזירות אחרות, ואינה מקדמת את עסקת השבויים והנעדרים עם ישראל. יתר על כן, "הודנה" תבטיח את שרידות הג'האד ושאר ארגוני הטרור ברצועה. אחת הדרישות העיקריות שהציב הג'האד עבור הסכמתו להפסקת האש ב-13 במאי 2023 הייתה הפסקת הסיכולים הממוקדים על ידי ישראל, שנענתה בחיוב בהתחייבות ל-"שקט עבור שקט". בהינתן "הודנה" כמו חמאס, כך גם הג'האד יהא חופשי לשקם את שורותיו ויכולותיו.

הסיכוי שמצרים תצליח להשכיח "הודנה" נמוך, בעיקר עקב העמדה הצפויה של חמאס. למרות היתרונות הגלומים ב"הודנה" עבור חמאס, לתפיסת הארגון היא באה בחשבון במצב נחיתות אסטרטגית מול ישראל, אך אין זה המצב כיום. הנהגת חמאס מעריכה שהארגון כיום הוא כוח עולה בזירה הפלסטינית ואף האזורית, בעוד ישראל בראייתו נמצאת בדעיכה ובמגמת נסיגת בהשפעתה האזורית והבינלאומית. לפיכך, הארגון יעדיף את המשך המצב הקיים של "רגיעה", אמנם עם הרחבות מסוימות המאפשרת את המשך שיקום הרצועה, התעצמותו הצבאית והתחזקותו המדינית, אך בלי שיידרש לפשרות אידיאולוגיות ולהענקת תמורות והישגים לישראל (גם באופן עקיף) או לרשות הפלסטינית (מתווה הגז).

למרות סיכויי ההצלחה הנמוכים של יוזמת ה-"הודנה" המצרית, מומלץ לישראל להימנע מהתנגדות ליוזמה, ולתמוך בהרחבת הפרויקטים הכלכליים והתשתיתיים ברצועה. שיפור תנאי החיים באזור והמעורבות המצרית הגוברת בו יקדמו את התכלית האסטרטגית של ישראל - השגת רגיעה ממושכת והעמקת הבידול בין הרצועה לגדה המערבית. המשך קידום היוזמה המצרית תאפשר לישראל לבחון האם לחמאס יש מוטיבציה לרסן את הגורמים "הסוררים" (בעיקר הג'האד האסלאמי) ברצועה, ועד כמה מחויב סינוואר לרגיעה ביטחונית לאורך זמן. ועם זאת, כדי לא לטרפד את ה-"הודנה" ישראל תאלץ להשלים עם ההשלכות הבאות: המשך חופש פעולה לחמאס ולג'האד לעודד ולבצע טרור בזירות האחרות; הטבה עם חמאס ברצועה ללא פתרון סוגיית השבויים והנעדרים; היעדר מענה אפקטיבי להמשך תהליך ההתעצמות של חמאס והג'האד.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט